

HARPER LEE

nežudyk
strazdo

giesmininko

Teisininkai kadaise tikriausiai irgi buvo vaikai.

Čarlzas Lemas

PIRMOJI DALIS

I

Baigdamas tryliktuosius metus mano brolis Džemis labai sunkiai ties alkūne susilaužė ranką. Kai kaulas pagaliau suaugo ir Džemis liovėsi nuogaštavęs, kad nebegalės žaisti futbolo, jis beveik nesi-jaudino dėl šio sužeidimo. Kairioji ranka liko kiek trumpesnė už dešiniąją; kai Džemis stovėdavo ar eidavo, jis laikydavo plaštaką ne delnu prie šlaunies, o delnu atgal. Bet tai netrukdė mėtyti ir spardyti kamuolio, ir Džemiui visai nebuvo ko jaudintis.

Po kelerių metų, kai mes jau galėjome pažvelgti į praeitį iš toliau, kartais imdavome svarstyti, kodėl atsitiko ta nelaimė. Aš tvirtindavau, kad dėl visko kalti Juelai, bet Džemis, vyresnis už mane ketveriais metais, sakė, jog viskas prasidėjo kur kas anksčiau. Jis sakė viską prasidėjus tą vasarą, kai pas mus atvažiavo Dilas ir pirmasis pasiūlė išvilioti iš namų Baubą Redlj.

O jeigu Džemiui rūpi pažvelgti plačiau, pasakiau aš, tai tikriausias kaltininkas yra Endrius Džeksonas. Jei generolas Džeksonas nebūtų nuvaręs Upokšnio genties indėnų upokšniu aukštyn, tai Saimonas Finčas niekad nebūtų atsiyręs čia Alabamos upe, o jeigu jis nebūtų atsiyręs, tai kur mes dabar būtume? Buvome jau toli gražu ne tokie maži, todėl ginčo kumščiais nesprendėme, o pasiteiravome Atikaus. Tėvas pasakė, kad mudu abu teisūs.

Mes pietiečiai, todėl kai kas mūsų šeimoje labai gėdijasi, kad metraščiuose neminimi mūsų protėviai, kurie būtų kovęsi vienoje

ar kitoje pusėje Hastingso* mūšyje. Mūsų genealogijoje tėra žinomas Saimonas Finčas, Kornvalio vaistininkas, buvęs kailinių žvėrelių medžiotojas, labai dievotas ir itin šykštus žmogus. Anglijoje Saimonui labai nepatiko, kad tuos, kurie vadina save metodistais, persekioja liberalesnieji jų broliai, o kadangi Saimonas laikė save metodistu, tai jis nusigavo per Atlantą į Filadelfiją, paskui į Jamaiką, o iš ten — į Mobilą, kol pagaliau atsidūrė Sen Stivense. Niekada nepamiršdamas, kad Džonas Veslis** smerkė daugiažodžiavimą pirkimo ir pardavimo versle, Saimonas labai pralobo gydytojaudamas; jo laimę drumstė tik viena mintis — štai jis neatsispirs pagundai ir ims nešioti auksinius papuošalus, rengtis prabangiais drabužiais, o toks elgesys, jis žinojo, gali užrūstinti Viešpatį. Vis dėlto Saimonas pamiršo savo dvasios tėvo pamokymus apie žmonių, kaip darbo įrankių, valdymą, nusipirko tris vergus ir jų padedamas įkūrė fermą Alabamos upės pakrantėje už keturiasdešimties mylių nuo Sen Stivenso. Jis pasirodė Sen Stivense tik vieną kartą, susirado ten žmoną, ir nuo jų prasidėjo giminė, kurioje dauguma buvo dukterų. Saimonas sulaukė gilios senatvės ir mirė labai turtingas.

Mūsų giminės vyrai paprastai likdavo ūkininkauti Saimono fermoje, Finčų prieplaukoje, ir augindavo medvilnę. Ši sodyba buvo gana kukli, palyginti su kaimyninėmis karališkomis valdomis, bet nepriklausoma — joje buvo gaminama viskas, ko reikia namams, tik ledo, miltų ir drabužių upiniai laivai atplukdydavo iš Mobilo.

Nesantaiką tarp Šiaurės ir Pietų Saimonas būtų sutikęs su bejėgišku įniršiu, nes ta nesantaika iš jo palikuonių atėmė viską,

* 1066 metais prie Hastingso sumušęs anglosaksus, Normandijos hercogas Vilhelmas Užkariautojas tapo Anglijos karaliumi.

** Džonas Veslis (1703—1791) — metodizmo pradininkas Anglijoje.

išskyrus žemę, tačiau tradicija gyventi prie žemės buvo sulaužyta tik dvidešimtame amžiuje, kai mano tėvas, Atikus Finčas, išvažiavo į Montgomerį studijuoti teisės, o jaunesnysis jo brolis — į Bostoną, į medicinos fakultetą. Jų sesuo Aleksandra vienintelė iš Finčų liko Priekplaukoje ir ištekėjo už tylenio, kuris didžiąją dalį dienos gulėdavo hamake prie upės, laukdamas, kol ant meškerių prikibs žuvų.

Gavęs diplomą, mano tėvas grįžo į Meikombą ir ėmė advokatauti. Meikombas yra apygardos centras maždaug dvidešimt mylių į rytus nuo Finčų priekplaukos. Atikaus kontora teismo rūmuose buvo tuštutėlė — ten buvo tik kabykla skrybėlėms, spjaudyklė, šachmatų lenta ir naujutėlis Alabamos valstijos kodeksas. Pirmieji du jo klientai buvo žmonės, paskutiniai pakarti Meikombo apygardos kalėjime. Atikus ragino juos prisipažinti įvykdžius neplanuotą žmogžudystę, nes tokiu atveju galėjo tikėtis, kad įstatymas jiems dovanos gyvybę; tačiau jie buvo Heiverfordai, o Meikombo apygardoje visi žinojo, kad Heiverfordai užsispyrę kaip asilai. Šiedu susiginčijo dėl kumelės su geriausiu Meikombo kalviu, kuris neva tyčia tą kumelę sugavęs ir uždaręs, ir pasiuntė jį į aną pasaulį. Be to, jie buvo tokie kvaili, kad padarė tai trijų liudininkų akivaizdoje ir dar leptelėjo, esą tam kalės vaikui taip ir reikėjo, nė kiek neabejodami, jog tai puikiausiai juos pateisina. Jie atkakliai tvirtino esą nekalti dėl sąmoningos žmogžudystės, ir Atikus niekaip negalėjo padėti savo klientams — jam beliko stebėti, kaip jie iškeliauja iš šio pasaulio. Tikriausiai nuo to įvykio mano tėvas ėmė labai nemėgti baudžiamųjų bylų.

Pirmuosius penkerius metus Meikombe Atikui teko ne tiek advokatauti, kiek rūpintis namų ūkiu, skaičiuojant kiekvieną centą, nes kelerius metus jis siuntinėjo savo uždarbį besimokančiam

broliui. Džonas Heilas Finčas buvo dešimčia metų jaunesnis už mano tėvą; jis pradėjo studijuoti mediciną kaip tik tuo metu, kai visai neapsimokėjo auginti medvilnės. Kai dėdė Džekas atstojo ant kojų, Atikaus pajamos iš juridinės praktikos pasidarė visai pakenčiamos. Atikui patiko Meikombas, jis gimė ir augo Meikombo apygardoje. Tėvas pažinojo čionykščius žmones, ir tie pažinojo jį, o dėl plačios Saimono Finčo veiklos jis, jei ir ne giminiavosi, tai bent buvo artimiau ar tolimiau susijęs kone su visomis miesto šeimomis.

Meikombas buvo senas miestas, ir jis man pasirodė tiesiog pavargęs nuo ilgo gyvenimo, kai pamačiau jį pirmą kartą. Lietingomis dienomis gatvėse telkšodavo raudono vandens klanai; šaligatviai buvo apaugę žole, o teismo rūmai aikštėje persikreipę. Ir saulė anais laikais labiau kaitindavo: juodam šuniui vasaros dieną būdavo visai riesta; liesi mulai, įkinkyti į vežimus, mostaguodami uodegomis gynėsi nuo musių aikštėje, ažuolų pavėsyje, kuris visai neapsaugojo nuo karščio. Krakmolytos vyrų apykaklės suglebėdavo jau devintą valandą ryto. Damos maudydavosi vonioje dar prieš vidurdienį, paskui — po pietų, numigusios, o vakarop vis tiek atrodydavo panašios į minkštus pyragaičius, lyg aplietus glajumi iš prakaito ir pudros.

Tais laikais žmonės lėčiau judėdavo. Jie palengva žingsniuodavo per aikštę, neskubėdami apeidavo visas aplinkines parduotuves, niekur nelakstė kaip akis išdegę. Para turėjo dvidešimt keturias valandas, bet atrodė ilgesnė. Niekas neskubėjo, nes neturėjo kur eiti, neturėjo ką pirkti ir už ką pirkti, nebuvo jiems ko ieškoti ir už Meikombo apygardos ribų. Vis dėlto kai kam nestigo opti-

mizmo: buvo sakoma, kad meikombiečiams nieko nereikia bijoti, nebent tik pačių savęs.

Mes gyvenome centrinėje, geriausioje miesto gatvėje — Atikus, Džemis, aš ir dar Kelpurnija, mūsų virėja. Tėvas man ir Džemiui atrodė visai neblogas: jis pažaisdavo su mumis, garsiai mums paskaitydavo, elgėsi su mumis mandagiai ir teisingai.

O štai Kelpurnija buvo visai kitokia. Kampuota ir kaulėta, trumparegė, žvaira; jos delnas buvo platus kaip ližė, tik dvigubai kietesnis. Ji amžinai varydavo mane lauk iš virtuvės, nepamiršdama paklausti, kodėl aš negaliu elgtis taip gerai, kaip Džemis, nors puikiai žinojo, kad Džemis vyresnis, ir visada šaukdavo mane namo, kai aš dar nenorėdavau grįžti. Nuolatiniai mūsų susirėmimai buvo karingi ir visada baigdavosi vienodai: Kelpurnija laimėdavo paprastai todėl, kad Atikus visada ją palaikydavo. Ji tarnavo pas mus nuo pat Džemio gimimo, ir aš, kiek prisimenu, visada jutau tironišką jos priespaudą.

Mūsų mama mirė, kai man buvo tik dveji, todėl aš niekada jos nepasigesdavau. Ji buvo kilusi iš Grehemų šeimos, iš Montgomerio; Atikus susipažino su ja, kai pirmą kartą buvo išrinktas į valstijos atstovų rūmus. Tada jis buvo jau pagyvenęs, penkiolika metų už ją vyresnis. Džemis gimė pirmaisiais jų santuokos metais, po ketverių metų gimiau aš, o dar po dvejų mūsų mama mirė nuo staigaus širdies smūgio. Žmonės kalbėjo, kad širdies ligą ji buvo paveldėjusi. Aš mamos nepasigesdavau, bet Džemis, atrodo, labai jos ilgėjosi. Jis gerai ją prisiminė ir kartais bežaisdamas giliai atsidusdavo, mesdavo viską, nueidavo už garažo ir imdavo žaisti ten vienas. Aš žinojau — kai jis toks, verčiau nelįsti jam į akis.

Kai ašėjau šeštuosius, o Džemis dešimtuosius metus, vasarą mums leisdavo nueiti nuo namų tiek toli, kad išgirstume

Kelpurniją mus šaukiant, — iki misis Henri Lafajet Djuboz, už dviejų namų nuo mūsų į šiaurę, ir iki Redlių sodybos už trijų namų į pietus. Mes niekada nesusigundydavome peržengti ribų. Redlių sodyboje gyveno kažkokia nežinoma būtybė, kurią užtekdavo tik įsivaizduoti, ir baimė mums atimdavo žadą, o misis Djuboz buvo tikra ragana.

Kaip tik tą vasarą pas mus atvažiavo Dilas.

Vieną ankstyvą rytmetį, kai mudu su Džemiu žaidėme galiename kieme, išgirdome kažką krebždant artimiausios mūsų kaimynės mis Reičelės Heiverford kopūstų lysvėse. Mes nubėgome prie vielinės tvoros pasižiūrėti, gal ten mažas šuniukas, — mat mis Reičelės terjerė turėjo atsivesti šuniukų, — tačiau radome berniuką. Sėdėdamas ten ir žiūrėdamas į mus, jis atrodė ne ką didesnis už kopūsto galvą. Mes įsispoksojome į jį, ir jis prabilo:

— Sveiki!

— Ir tu sveikas! — draugiškai atsiliepė Džemis.

— Aš esu Čarlis Beikeris Haris, — tarė berniukas. — Aš moku skaityti.

— Na ir kas? — paklausiau aš.

— Maniau, jums bus įdomu, kad aš moku skaityti. Jei reikia ką nors perskaityti, aš galiu...

— Kiek tau metų, — paklausė Džemis, — ketveri su puse?

— Eina septinti.

— Irgi nustebino, — pasakė Džemis, bakstelėdamas į mane nykščiu. — Šit Paukštelis skaito nuo pat gimimo dienos, nors dar nelanko mokyklos. Tu eini septintuosius, o atrodai toks pipiras.

— Aš mažo ūgio, bet jau subrendęs, — pasakė berniukas.

Džemis nusibraukė nuo kaktos plaukus, kad geriau matytų.

— Eik šen, Čarli Beikeri Hari, — tarė jis. — Dieve, na ir vardas.

— Tavo nė kiek ne geresnis. Teta Reičelė sakė, kad tu vadiniesi Džeremis Atikus Finčas.

Džemis susiraukė.

— Mano vardas man tinka — aš pakankamai didelis, — pasakė jis. — O tavasis ilgesnis už tave patį. Einu lažybų, kad ilgesnis visa pėda.

— Mane vadina Dilu, — pasakė berniukas, ropomis kepurėdamasis pro tvoros apačią.

— Geriau reikėjo ropštis per viršų, o ne lįsti pro apačią, — pasakiau aš. — Iš kur tu?

Dilas buvo iš Misisipės valstijos, Meridiano miesto. Jis atvažiavo vasaros atostogų pas savo tetą mis Reičelę ir dabar kas metai vasaros Meikombe. Jo šeima buvo kilusi iš Meikombo apygardos, motina dirbo pas Meridiano fotografą. Nusiuntusi Dilo nuotrauką „Gražiausio vaiko“ konkursui, ji laimėjo penkis dolerius. Tuos pinigų motina atidavė Dilui, ir jis jau dvidešimt kartų buvo nuėjęs į kiną.

— Čia mes jokių filmų nematome, tik kartais teismo rūmuose rodo apie Jėzų, — pasakė Džemis. — Matei ką nors gero?

Dilas buvo matęs „Drakulą“, ir šita naujiena privertė Džemį pažvelgti į Dilą pagarbiau.

— Papasakok mums, — paprašė jis.

Dilas buvo kažkoks keistas. Jis mūvėjo trumpas mėlynas drobines kelnes, sagomis prisegtas prie marškinių, jo plaukai, balti it sniegas, atrodė kaip ančiuko pūkai; jis buvo metais už mane vyresnis, tačiau gerokai mažesnis. Kai pasakojo mums Drakulos istoriją, mėlynos jo akutės čia nušvisdavo, čia vėl patamsėdavo. Kartais jis prapliupdavo smagiai juoktis ir nuolat pešiojo užkritisią ant kaktos plaukų sruogą.

Kai Dilas baigė pasakoti apie Drakulą ir Džemis pasakė, kad filmas, matyt, geresnis už knygą, aš paklausiau Dilą, kur jo tėvas.

— Tu dar nieko apie jį nepasakojai.

— Aš neturiu tėvo.

— Jis miręs?

— Ne...

— Jeigu nemiręs, kaip gali neturėti?

Dilas išraudo, ir Džemis liepė man užsičiaupti — tai buvo aiškus ženklas, kad Dilas iširtas ir priimtas į mūsų draugiją. Paskui vasaros dienos slinko vienodai ir maloniai: mes vis tobuli- nome savo namelį, įtaisytą galiniame kieme tarp dviejų milžiniškų platanų kamienų, plušėjome ir vieną po kito vaidinome Oliverio Optiko, Viktoro Epltono ir Edgaro Raiso Berouzo veikalus. Dilas mums buvo tikra laimė. Jis atlikdavo sunkių charakterių vaidmenis, kurie anksčiau būdavo primetami man, — beždžio- nę „Tarzane“, misterį Krebrtį „Broliuose Rouversuose“, misterį Deimoną „Tome Svifte“. Ir mes pamatėme, kad Dilas yra beveik kaip burtininkas Merlinas, kad jo galvoje knibždėte knibžda ne- tikėčiausių sumanymų, keisčiausių planų ir įstabiausių fantazijų.

Bet baigiantis rugpjūčiui mūsų repertuaras nuo begalinio kartojimo įsipyko, ir kaip tik tuo metu Dilas pasiūlė išvilioti iš namų Baubą Redlį.

Redlių sodyba tiesiog apkerėjo Dilą. Ji traukė jį, kaip mėnu- lis traukia vandenį, nors mes jį visaip grasėme ir atkalbinėjome. Bet jis laikėsi nepavojingo atstumo iki Redlių vartelių ir toliau kaip iki kampinio stulpo nėjo. Apkabinęs ranka storą žibinto stulpą, jis ilgai stovėdavo, smalsiai spoksodamas į tą sodybą.

Redlių sodyba buvo toje vietoje, kur gatvė staigiai suka į šoną. Jei nuo mūsų namų eitum į pietus, tai atsitrenktum į jų verandą, bet čia šaligatvis staigiai pasuka ir aplenkia jų sklypą.

Namas buvo žemas, kadaise baltai dažytas, su didele veranda ir žaliomis langinėmis, o dabar patamsėjęs nuo senatvės, nešvariai pilkas, kaip ir visas kiemas. Lietaus supūdytos malksnos karojo nuo stogo, ažuolų lapai nepraleido saulės spindulių. Likę tvoros žiogriai, siūbuodami kaip girti, saugojo priekinį, „šluojamą“ kiemą, kuris visada būdavo nešluotas, gausiai prižėlęs piktžolių.

O pačiame name gyveno nelaboji šmėkla. Žmonės kalbėjo, kad ji tikrai ten esanti, bet mudu su Džemiu niekada jos nematėme. Anot žmonių, ji išeina iš namų naktimis, kai nusileidžia mėnulis, ir žiūri pro svetimus langus. Azalijos darželiuose nuleipsta ne šalčio pakąstos, o todėl, kad į jas būna kvėptelėjusi toji šmėkla. Visos mažos, slaptos piktadarybės Meikombe — jos darbas. Vienu metu miestą vienas po kito buvo užgriuvę įtartini naktiniai įvykiai: žmonės rytais rasdavo sužalotų viščiukų ir kitų naminių gyvulėlių. Vėliau paaiškėjo, kad dėl visko buvo kaltas kvaišelis Edis, kuris galų gale nusiskandino Barkerio tvenkinyje, tačiau žmonės vis tiek žvairavo į Redlių sodybą, neatsisakydami ankstesnių įtarimų. Nė vienas juodukas naktį neidavo pro Redlių sodybą — jis pasukdavo į kitą gatvės pusę ir imdavo dėl drąsos švilpauti. Meikombo mokyklos sporto aikštelė siekėsi su Redlių galiniu kiemu; ten, vištų aptvare, augo aukšti lazdynai, o riešutai nuo jų byrėjo tiesiai į mokyklos sklypą, bet nė vienas vaikas jų nelietė — nuo Redlių riešutų žmogus gali kristi negyvas. Jeigu beisbolo sviedinys įlėkdavo į Redlių kiemą, visi žinojo, kad jis žuvęs, ir nė neužsimindavo apie jį.

Legenda apie tuos namus pasklido seniai, kai pasaulyje dar nebuvo nei Džemio, nei manęs. Redlių šeima, šiaip maloniai sutinkama mieste, gyveno užsidariusi, o šitokių dalykų meikombiečiai nedovanoja. Redliai nevaikščiojo į bažnyčią, nors tai buvo pagrindinė pramoga meikombiečiams, o garbino Dievą namuose.

Ant pirštų buvo galima suskaičiuoti, kiek kartų misis Redli buvo nuėjusi pas kaimynes išgerti priešpiečiams puodelio kavos, o misijos tikinčiųjų susirinkime nepasirodė nė karto. Misteris Redlis išeidavo į miestą kiekvieną dieną pusę dvyliktos ir grįždavo atgal lygiai dvylikta, kartais nešinas rudu popieriniu maišeliu; kaimynai galvodavo, kad maišelyje yra maisto produktai. Aš niekaip negalėjau suprasti, iš ko gyvena senasis misteris Redlis. Džemis sakydavo, kad jis „supirkinėja medvilnę“ — šitaip būdavo mandagiai vadinamas dykinėjimas. Bet misteris Redlis, jo žmona ir du sūnūs gyveno čia nuo neatmenamų laikų.

Sekmadeniais Redlių namų langinės ir durys būdavo uždarytos, o tai irgi prieštaravo Meikombo papročiams: uždarytos durys reiškė, kad namuose kas nors serga arba kad lauke labai šalta. Sekmadienis buvo oficialių popietinių apsilankymų diena: moterys tą dieną vaikščiodavo su korsetais, vyrai — su švarkais, vaikai — su batais. Bet nė vienas iš kaimynų nebūtų tokią popietę užkopęs Redlių namų laipteliais ir šuktelėjęs: „Sveiki!“ Redlių name nebuvo durų su stiklu. Kartą aš paklausiau Atikų, ar tokios durys ten kada nors buvo, ir Atikus atsakė, kad buvo, bet dar iki man gimstant.

Kaimynai pasakojo tokią istoriją: kai jaunesnysis Redlių sūnus buvo dar paauglys, jis susibičiuliavo su vienos Kaningemų šeimos berniukais iš Senojo Saremo. Kaningemai buvo gausi giminė, iškrikusi po visą šiaurinę mūsų apygardos dalį. Visi jie drauge suorganizavo kažką panašaus į gaują, o tai buvo visai negirdėta Meikombe. Gauja neiškrėtė nieko baisaus, bet kalbų miestui užteko, o dar pastoriai įspėjo juos iš trijų sakyklų. Pasirodo, tie paaugliai be darbo slampinėdavo aplink kirpyklą, sekmadieniais autobusu važiuodavo į Ebotsvilį ir eidavo į kiną; jie lankė šokius „Rasos lašo ir žvejų stovyklos“ užeigoje, bjaurioje lošimo landy-

nėje Alabamos upės pakrantėje; jie ėmė ragauti stipriausią viskį. Nė vienas žmogus Meikombe nediršo pasakyti misteriuui Redliui, kad jo berniukas eina blogais keliais.

Vieną vakarą itin įsismaginę, berniukai atvažiavo į aikštę pasiskolintu automobiliuku ir atbuline eiga ėmė sukti ratus aplink. Jie nepaklausė senojo Meikombo bažnyčios seniūno misterio Konerio, kuris norėjo juos sulaikyti, ir užrakino jį teismo rūmų išvietėje. Tada jie nutarė, kad reikia ko nors griebtis; misteris Koneris sakė atpažinęs visus berniukus iki vieno ir buvo pasiryžęs jiems šito nedovanoti. Taigi nepilnamečiai pateko į teismą, buvo apkaltinti chuliganizmu, ramybės drumstimu, įžeidimais veiksmu, taip pat įžeidžiančiomis ir nepadoriomis kalbomis moterų akivaizdoje. Teisėjas paklausė misterį Konerį, kuo paremtas pastarasis kaltinimas, ir misteris Koneris pareiškė neabejojąs, kad tokį garsų plūdimąsi turėjusios girdėti visos Meikombo damos. Teisėjas nusprendė išsiųsti berniukus į valstijos techninę mokyklą, į kurią vaikai būdavo siunčiami vien dėl to, kad būtų aprūpinti maistu bei gera pastoge, nes mokykla nebuvo nei kalėjimas, nei gėda. Bet misteris Redlis manė kitaip. Jis pažadėjo, jei tik teisėjas atleistų jo sūnų Arturą nuo bausmės, pasirūpinti, kad jis nepridarytų daugiau nemalonumų. Teisėjas mielai sutiko, nes žinojo, kad misterio Redlio žodis tvirtas.

Kiti berniukai lankė techninę mokyklą ir gavo geriausią išsilavinimą, koks tik įmanomas mūsų valstijoje, vienas iš jų vėliau dar baigė aukštąją technikos mokyklą Oberne. Redlių namų durys po to įvykio užsidarė ir šiokiadieniais, ir šventadieniais, ir misterio Redlio sūnaus niekas nematė penkiolika metų.

Paskui atėjo diena, kurią Džemis prisiminė lyg per miglą — kai kurie žmonės pastebėjo Baubą Redlį ir ėmė apie jį kalbėti, bet Džemiui neteko jo pamatyti. Džemis sakė, kad Atikus niekad

daug nekalbėdavo apie Redlius. Kai Džemis imdavo klausinėti, Atikus atsakydavo vienodai — rūpinkis savo reikalais, o Redliai tegu rūpinasi savaisiais, tai jų teisė, paskui, pasakojo Džemis, Atikus tik papurtydavo galvą ir sumurmėdavo: „Hm, hm, hm...“

Daugiausia Džemis sužinojo iš mis Stefanijos Kroford, didžiausios paskalų nešiotijos. Ji sakėsi viską puikiausiai žinanti. Pasak mis Stefanijos, Baubas kartą sėdėjęs svetainėje ir karpęs iš „Meikombo tribūnos“ kažkokius straipsnelius, kuriuos vėliau klijuodavo į iškarpų albumą. Tuo metu į kambarį įžengęs misteris Redlis. Jam einant pro šalį, Baubas suvaręs žirkles savo tėvui į koją, paskui ištraukęs jas, nušluostęs į kelnes ir tęsęs savo darbą.

Misis Redli išbėgusi į gatvę ir ėmusi klykti, kad Arturas juos žudąs, tačiau atskubėjęs šerifas radęs Baubą tebesėdintį svetainėje ir karpantį „Tribūną“. Tada jam buvo trisdešimt treji.

Mis Stefanija pasakojo, kad Baubui buvo siūloma kuriam laikui išvykti į Taskaluzą — gal gydymas jam padėtų, bet misteris Redlis pareiškęs, kad nė vienas Redlis nebuvo ir nebus beprotnamyje. Anot jo, Baubas visai ne beprotis, tik kartais būnęs labai nervingas. Misteris Redlis sutikęs, kad uždaryti sūnų būtų visai ne pro šalį, bet pareikalavęs jo neteisti: juk Baubas ne nusikaltėlis. Širdis neleido šerifui laikyti Baubą kalėjime kartu su juododžiais, todėl uždarė jį teismo rūmų rūsyje.

Džemis beveik nepprisiminė, kaip Baubas grįžo iš rūsio į namus. Mis Stefanija Kroford pasakojo, kad kai kurie miesto tarybos nariai pasiūlė misteriui Redliui atsiimti Baubą, nes rūsyje nuo drėgmės ir pelėsių jis numirsiąs. Be to, kiek gi jis gali gyventi išlaikomas apygardos!

Niekas nežinojo, kaip misteriui Redliui pavyko įgąsdinti Baubą, kad tasai nesirodytų žmonėms, bet, Džemio nuomone,

misteris Redlis beveik ištiesai laiką jį grandine prirakintą prie lovos. Atikus pasakė, kad nieko panašaus nesą, nes žmogų galima paversti šmėkla ir kitokiais būdais.

Aš prisimenu matydavusi, kaip misis Redli retkarčiais atidarydavo paradines duris ir nuo verandos laistydavo savo kanas. O misterį Redlį, einantį į miestą ir grįžtantį namo, mudu su Džemiu regėdavome kasdien. Jis buvo liesas, išdžiūvęs kaip šikšna, išblukusiomis akimis — tokiomis išblukusiomis, kad negalėjai suprasti, kokia jų spalva. Jo žandikauliai buvo išsišovę, burna plati, viršutinė lūpa plona, apatinė — atvipusi. Anot Stefanijos Kroford, jis toks doras ir teisingas dėl to, kad klauso tik Dievo žodžio, ir mes ja tikėjome, nes misteris Redlis iš tiesų vaikščiojo kaip mietą prarijęs.

Misteris Redlis su mumis niekad nekalbėdavo. Kai jis eidavo pro šalį, mes nudelbdavome akis ir tardavome: „Labas rytas, sere“, o jis atsakydamas tik kostelėdavo. Misterio Redlio vyresnysis sūnus gyveno Pensakoloje; jis parvažiuodavo namo Kalėdoms ir buvo vienas iš nedaugelio žmonių, kuriuos mes matydavome įeinant į tuos namus arba išeinant iš jų. Žmonės kalbėjo, kad namai tarsi apmirė nuo tos dienos, kai misteris Redlis uždarė juose Arturą.

Ir štai vieną dieną Atikus pasakė, kad mums smarkiai klius, jeigu triukšmausime kieme, ir prisakė Kelpurnijai prižiūrėti mus jam nesant, kad nė necyptelėtume. Misteris Redlis gulėjo mirties patale.

Mirti jis neskubėjo. Mediniai ožiai užtvėrė gatvę abipus Redlių sklypo, šaligatvis buvo nubarstytas šiaudais, visas judėjimas nukreiptas šonine gatve. Gydytojas Reynoldsas palikdavo automobilį prie mūsų namo ir pėsčias eidavo į Redlių namus kiekvieną kartą, kai jį iškviesdavo. Mudu su Džemiu per dienas

slampinėjome po kiemą. Pagaliau ožiai buvo nuimti, o mes stovėjome verandoje ir žiūrėjome, kaip misteris Redlis pro mūsų namus iškeliauja į paskutinę kelionę.

— Didžiausias niekšas, kokį tik Dievas sutvėrė šiame pasaulyje, — sumurmėjo Kelpurnija ir nusispjovė nuo verandos. Mes sužiurome į ją nustebę, nes Kelpurnija retai pasakydavo ką nors bloga apie baltuosius.

Kaimynai manė, kad dabar, kai misteris Redlis jau aname pasaulyje, Baubas pasirodys žmonėms, bet atsitiko kitaip: iš Pensakolos grįžo vyresnysis Baubo brolis ir užėmė misterio Redlio vietą. Nuo tėvo jis skyrėsi tik amžiumi. Džemis sakė, kad Natanas Redlis irgi užsiiminėja „medvilnės pirkimu“. Tačiau misteris Natanas atsakydavo, kai mes su juo pasisveikindavome, o kartais matydavome, kaip jis grįžta iš miesto nešinas žurnalų.

Kuo daugiau mes pasakojome Dilui apie Redlius, tuo daugiau jis norėjo sužinoti ir tuo ilgiau stovėdavo ties kampu apsikabinęs stulpą, degdamas vis didesniu smalsumu.

— Kažin ką jis ten viduje veikia, — murmėdavo Dilas. — Rodos, ims ir kyštelės galvą pro duris.

Džemis pasakė:

— Jis išeina, kai lauke būna taip tamsu, kad nors į akį durk. Mis Stefanija Kroford pasakojo, kad kartą nubudusi vidurnaktį ir pamąčiusi jį žiūrint tiesiai į ją pro langą... Sakė, kad jo galva atrodžiusi kaip kaukolė. Negi tu niekad nenubundi naktį, Dilai, ir nieko negirdi? Jis vaikščioja šitaip... — Džemis čiuožtelėjo žvirgžduotu takeliu. — Manai, kad mis Reičelė be reikalo užrakina duris nakčiai? Ryte aš ne kartą mačiau jo pėdsakus mūsų galiniame kieme ir vieną naktį girdėjau jį krebždant galinėje verandoje, bet kai Atikus nuėjo ten, jo jau nebebuvo.

— Įdomu, kaip jis atrodo, — tarstelėjo Dilas.

Ir Džemis apibūdino Baubą gana nuosekliai: sprendžiant iš pėdsakų, Baubas maždaug pusseptintos pėdos ūgio, maitinasi žalia voveriena ir visokiomis katėmis, kokias pasiseka nutverti, todėl jo rankos visada kruvinos, — kai ryji nevirtą mėsą, niekad negali nuplauti nuo rankų kraujo. Jo veidą kerta kreivas randas, dantys visi iki vieno geltoni ir išpuvę, akys išsprogusios, jam iš burnos visą laiką teka seilės.

— Pabandykime išvilioti jį laukan, — pasiūlė Dilas. — Man labai rūpi pamatyti, kaip jis atrodo.

Džemis pasakė, kad jei Dilas nori būti užmuštas, jam tereikia užlipti laipteliais ir pasibelsti į paradines duris.

Pirmasis mūsų antpuolis įvyko tik dėl to, kad Dilas susilažino su Džemiu — vienas iš „Pilkosios šmėklos“, kitas — iš dviejų Tomo Svifto tomų. Dilas tvirtino, kad Džemis nenueis toliau kaip iki Redlių vartelių. Bet Džemis niekad gyvenime neatmesdavo iššūkio.

Džemis galvojo tris dienas. Man atrodė, kad garbę jis vertino labiau negu savo galvą, todėl Dilas lengvai jį nugalėjo.

— Tau dreba kinkos, — tarė Dilas pirmąją dieną.

— Visai ne, tik nemandagu ten lįsti, — atkirto Džemis.

Kitą dieną Dilas pasakė:

— Tau taip dreba kinkos, kad į jų kiemą nė žingsnio nežingsi.

Džemis atsakė, kad nelaiko savęs bailiu, nes jau tiek laiko kasdien eina į mokyklą pro Redlių sodybą.

— Ir visada tekinas, — pridūriau aš.

Bet trečią dieną Dilas įveikė Džemį pasakęs, kad Meridiano gyventojai drąsa gerokai lenkia meikombiečius — tokių bailių kaip Meikombe jis kaip gyvas nėra matęs.

Tų žodžių pakako, kad Džemis nueitų iki kampo. Ten jis sustojo, atsirėmė į žibinto stulpą ir ėmė stebėti vartelius, kreivai kybančius ant namuose pasidarytų vyrių.

— Tikiuosi, tu supranti, kad jis užmuš mus visus iki vieno, Dilai Hari, — pasakė Džemis, kai mudu su Dilu priėjome prie jo. — Nekaltink manęs, kai jis iškabins tau akis. Pats užvirei šią košę, taip ir žinok.

— O tau vis dar dreba kinkos, — įgėlė Dilas.

Džemis paprašė Dilą kartą ir visiems laikams įsidėmėti, kad jis ničnieko nebijo:

— Aš tik negaliu sugalvoti, kaip čia išviliojus jį, kad jis mūsų nenutvertų.

Be to, Džemis turįs pagalvoti ir apie savo mažąją sesutę.

Tada aš supratau, kad jis bijo. Džemis galvojo apie savo mažąją sesutę ir tada, kai aš pakursčiau jį nušokti nuo namo stogo.

— Jeigu aš užsimušiu, ką tu darysi be manęs? — paklausė jis.

Paskui šoko žemyn, liko gyvas ir sveikas, o atsakomybės jausmas išdulkJėjo ir grįžo tik tada, kai jis atsidūrė prie Redlių sodybos.

— Tai gal nebesilažini? — paklausė Dilas. — Jeigu ne, tai...

— Dilai, juk tokius dalykus reikia apgalvoti, — pertraukė jį Džemis. — Palauk, leisk pagalvoti... Žinai, kaip galima priversti vėžlį iškišti galvą?

— Kaip? — paklausė Dilas.

— Uždegti po juo degtuką.

Aš pasakiau, kad apskūsiu Džemį Atikui, jei jis bandys pa-degti Redlių namus.

Dilas pareiškė, kad kišti degtuką po vėžliu būtų koktu.

— Koks čia koktumas! Juk reikia jį... įtikinti. Aš nesakau, kad jį patį reikia įmesti į ugnį, — suniurnėjo Džemis.

— O ką tu gali žinoti, gal jam ir nuo degtuko skaudėtų?
— Vėžliai nieko nejaučia, kvailuti, — tarė Džemis.
— Gal pats kada buvai vėžlys, a?
— Na žinai, Dilai! Leisk man pagalvoti... Na, jei apmėtytu-
me jį akmenimis...

Džemis stovėjo ir galvojo taip ilgai, kad Dilas truputį nusi-
leido:

— Jeigu įeisi į kiemą ir paliesi namą, tarsime, kad laimėjai
lažybas, ir gausi „Pilkąją šmėklą“.

Džemis nušvito.

— Paliesti namą, ir viskas?

Dilas linktelėjo galvą.

— Iš tikrųjų? O kai sugrįšiu, ar neimsi šaukti, kad ką nors
padariau ne taip?

— Sakau, kad viskas, — tarė Dilas. — Pamatęs tave kie-
me, jis gali pulti laukan. Tada mudu su Paukšteliu šoksime ant jo,
parversim ir laikysim tol, kol išaiškinsim, kad neketiname jam
padaryti nieko bloga.

Mes žengėme į priekį, perėjome skersai gatvę ir sustojome
ties varteliais.

— Na, keliauk, — tarė Dilas. — Mudu liekam čia.

— Einu, — tarė Džemis, — neskubink mane.

Jis nuėjo iki sodybos kampo, paskui grįžo atgal, tyrinėdamas
aplinką ir svarstydamas, kaip geriau įeiti į kiemą, ir visą laiką rau-
kėsi bei kasėsi pakaušį.

Tada aš prunkstelėjau.

Džemis staigiai atplėšė vartelius, puolė prie namo, pliaukš-
telėjo delnu per sieną ir apsisukęs prašvilpė pro mus, net neatsi-
gręžęs pažiūrėti, kuo baigėsi jo išpuolis. Mudu su Dilu nuskuo-
dėme jam iš paskos.

Atgal pažvelgėme tik iš mūsų saugios verandos, uždusę, sunkiai gaudydami kvapą.

Senas namas stovėjo toks pat susmukęs ir liūdnas, bet mums pasirodė, tarsi būtų sujudėjusios vieno lango vidaus langinės. Takšt. Menkas, vos pastebimas judesys, ir namas vėl paskendo tyloje.

II

Rugsėjo pradžioje Dilas atsisveikino su mumis ir išvažiavo atgal į Meridianą. Mes palydėjome jį į penktos valandos autobusą, ir paskui aš baisiai jo ilgėjausi, kol staiga man dingtelėjo, kad po savaitės ir aš pradėsiu lankyti mokyklą. Dar nieko gyvenime nebuvau laukusi taip nekantriai. Būdavo, žiemą ilgas valandas tupiu mūsų medžio namelyje, spoksau į mokyklos kiemą už tvoros, stebiu vaikų skruzdėlyną pro žiūroną, kurį man buvo davęs Džemis, seku akimis raudoną Džemio striukę, šmėsčiojančią tarp judrių gūžynes žaidžiančių vaikų, slapčia jaudinuosi dėl jų nesėkmių ir džiaugiuosi mažutėmis jų pergalėmis. Aš troškau būti drauge su jais.

Džemis teikėsi nuvesti mane į mokyklą pirmąją dieną. Šiaip jau tai tėvų pareiga, bet Atikus pasakė, kad Džemis mielai noru parodytų mano klasę. Man atrodo, kad šis reikalas buvo susijęs su pinigais, nes Džemio kišenėse išgirdau neįprastą skambčiojimą, kai mudu tekini lenkėme Redlių sodybą. Pasiekę mokyklos kiemą, sulėtinome žingsnį, ir tada Džemis pradėjo man rūpestingai aiškinti, kad mokykloje jo netrukdyčiau, nesipainiočiau jam po kojomis ir neprašyčiau sužaisti kokį skyrelį iš knygos „Tarzanas ir žmonės skruzdėlės“, nedaryčiau jam nemalonumų užuominomis apie asmeninius jo reikalus, neslampinėčiau iš paskos per pertraukas, taip pat ir per didžiąją pertrauką. Mano vieta tarp pirmokų, o jo — su penktokais.

— Tai mudu nebegalėsime žaisti? — paklausiau aš.

— Namuose žaisime kaip visada, — atsakė jis. — Pamatysi, mokykloje viskas kitaip.

Ir tikrai buvo kitaip. Jau patį pirmąjį rytą mūsų mokytoja mis Karolina Fišer pastatė mane prieš visą klasę, pliaukštelėjo per delną liniuote ir liepė stovėti kampe iki ilgosios pertraukos.

Mis Karolinai buvo dvidešimt vieneri, ne daugiau. Jos plaukai buvo tamsiai kaštoniniai, skruostai rausvi, nagai — nulakuoti raudonai. Ji avėjo lakinius aukštakulniais bateliais, vilkėjo suknelę raudonais ir baltais dryželiais. Mis Karolina kvepėjo mėtomis ir pati atrodė tarsi mėtinis saldainiukas. Ji gyveno kitoje gatvės pusėje, beveik priešais mūsų namus, viršutiniame mis Modės Atkinson kambaryje. Kai mis Modė mus su ja supažindino, Džemis ištisas dienas vaikščiojo tarsi apdujęs.

Mis Karolina spausdintomis raidėmis parašė ant lentos savo vardą bei pavardę ir tarė:

— Čia parašyta, kad mano vardas mis Karolina Fišer. Aš esu gimusi Alabamos šiaurėje, Vinstono apygardoje.

Klasė neramiai sukruoto — gal ir ji tokia pat keistuolė, kaip kiti to krašto žmonės. (Kai 1861 metų sausio vienuolikąją Alabamos valstija atsiskyrė nuo pietinių valstijų sąjungos, Vinstono apygarda atsiskyrė nuo Alabamos, ir Meikombo apygardoje tai žinojo kiekvienas vaikas.) Alabamos šiaurėje buvo pilna alkoholio varyklų, audimo fabriekų, plieno įmonių, respublikonų, profesorių ir kitų neaiškios kilmės tipų.

Iš pradžių mis Karolina perskaitė mums pasaką apie kates. Katės vis kalbėjosi tarpusavyje, jos vilkėjo prašmatnius drabužėlius ir gyveno šiltame namelyje, virtuvėje po krosnimi. Jau ties ta vieta, kur ponia Katė telefonu užsisako iš vaistinės džiovintų pelių šokolado, visi mokiniai erzeliavo ir krebždėjo tarsi vėžiai pintinėje. Matyt, mis Karolina nežinojo, kad ne vienam apiply-

šusiam pirmaklasiui, ne vienam berniukui prasta palaidinuke ir mergytei maišinio audeklo sijonėliu teko kaupti medvilnę ir šerti kiaules nuo tos dienos, kai jie išmoko vaikščioti, ir grožinė literatūra nelabai juos domina. Baigusi skaityti, mis Karolina tarė:

— Kokia miela pasakėlė, tiesa, vaikučiai?

Paskui ji nuėjo prie lentos, didžiulėmis spausdintomis raidėmis parašė abėcėlę, atsigręžė į klasę ir paklausė:

— Ar žinote, kas čia?

Visi žinojo; dauguma pirmokų buvo likę antriems metams.

Aš manau, kad ji pašaukė mane prie lentos dėl to, kad žinojo mano pavardę. Man skaitant abėcėlę, mis Karolinos kaktuje įsirėžė neryški statmena raukšlėlė, paskui, liepusi man ilgai skaityti „Elementorių“ ir biržos skelbimus iš „Mobilo kronikos“, ji įsitikino, kad aš esu raštinga, ir pažvelgė į mane dabar jau aiškiai nepatenkinta. Mis Karolina liepė pasakyti tėvui, kad jis manęs nebemokytų, nes jo pamokos tik trukdys man mokykloje.

— Nebemokytų? — nustebau aš. — Jis manęs nemokė, mis Karolina. Atikus neturi laiko mane mokyti, — pridūriau, kai mis Karolina šyptelėjo ir papurtė galvą. — Vakarais jis būna toks nuvargęs, kad tik sėdi svetainėje ir skaito.

— Jeigu ne jis, tai kas gi tave mokė? — atlaidžiai pasiteiravo mis Karolina. — Kas nors turėjo mokyti, juk ne iš prigimties moki skaityti „Mobilo kroniką“.

— Anot Džemio, būtent taip ir yra. Jis skaitė vieną knygą, kur aš buvau ne Finč, o Bulfinč. Džemis sako, kad iš tiesų mano vardas Džina Luiza Bulfinč, kad mane ką tik gimusią apkeitė ir iš tiesų aš esu...

Mis Karolina, matyt, pagalvojo, kad aš meluoju.

— Nereikia tuščiai fantazuoti, mieloji, — pertraukė ji mane. — Ir pasakyk tėveliui, kad tavęs nebemokytų. Geriausia

pradėti mokytis skaityti šviežia galva. Pasakyk jam, kad dabar aš mokysiu tave ir pasistengsiu ištaisyti tą žalą...

— Atleiskite, panele?

— Tavo tėvelis nežino, kaip reikia mokytis. Dabar gali sėstis.

Aš burbtelėjau „atleiskite“ ir grįžau į vietą, galvodama apie savo nusikaltimą. Aš niekad specialiai nesimokiau skaityti, bet neraginama kasdien knaisiodavausi po laikraščius. O gal aš išmoku skaityti per ilgas pamaldų valandas? Kiek prisimenu, visada mokėjau skaityti giesmes. Tiesą sakant, skaityti aš pradėjau savaimė, kaip savaimė išmoku nežiūrėdama nugaroje užsisėgti kombinizoniuką, išnarplioti ir kaspinėliu užsirišti batų raištelius. Aš neprisimenu, kada eilutės, po kuriomis Atikus vedžiodavo pirštu, suskilo į žodžius, bet prisimenu, kad žiūrėdavau į jas, klausydamasi paskutinių žinių, naujų įstatymų projektų, Lorenzo Dou dienoraščių — visko, ką tik Atikus skaitydavo vėlyvą vakarą, kai aš įsitaisydavau jam ant kelių. Aš niekad labai netroškau skaityti, kol neišsigandau, kad man gali tai uždrausti. Bet juk kvėpuoti irgi itin netrokšti, tačiau kvėpuoji, ir tiek.

Supratau, kad supykščiau mis Karoliną, todėl sėdėjau susigūžusi ir žiūrėjau pro langą, kol prasidėjo pertrauka ir Džemis sužvejojo mane būryje pirmųjų mokyklos kieme. Jis paklausė, kaip man sekasi. Aš pasipasakojau.

— Maučiau iš čia, jeigu tik galėčiau. Džemi, ta bjauri panelė sako, kad Atikus mokė mane skaityti ir kad daugiau taip nedarytų...

— Nesijaudink, Paukšteli, — paguodė mane Džemis. — Mūsų mokytoja sako, kad mis Karolina moko vaikus pagal naują metodą. Taip ją mokė koledže. Greitai panašiai mokys visose klasėse. Iš knygų nedaug tereikės mokytis. Pavyzdžiui, jeigu nori sužinoti, kas yra karvė, turi ją pamelžti, supratai?

— Taip, Džemi, bet aš nenoriu mokytis apie karves, aš...

— Nejaugi? Apie karves būtinai turi žinoti, nes Meikombo apygardos ūkyje gyvulininkystė labai svarbi.

Aš paklausiau, ar Džemis kartais nekuoktelėjo.

— Aš tik bandau paaiškinti tau apie naują metodą, pagal kurį mokomi pirmaklasiai, kietakakte. Jis vadinasi Diujo dešimtainė sistema.

Kadangi aš nebuvo pratusi abejoti Džemio skelbiamomis tiesomis, tai nieko daugiau ir neklausinėjau. Mokydama pagal Diujo dešimtainę sistemą, mis Karolina mojavo mums prieš nosis popieriaus lapeliais, ant kurių spausdintomis raidėmis buvo parašyta: KATĖ, PELĖ, TĖTĖ, GĖLĖ. Iš mūsų, matyt, nebuvo laukiama kokių nors komentarų, ir klasė tylėdama priėmė šiuos impresionistinius atradimus. Galiausiai man nusibodo, ir aš pradėjau rašyti laišką Dilui. Mis Karolina nutvėrė mane berašančią ir dar kartą liepė pasakyti tėčiui, kad jis liautųsi mane mokęs.

— Be to, — pridūrė ji, — pirmoje klasėje mes rašome tik spausdintomis raidėmis. Rašytinių raidžių mokysiesi trečioje klasėje.

Čia jau buvo Kelpurnijos kaltė. Neįgudusia ranka ji iškeverzodavo ant lentelės abėcėlę ir, padėjusi Bibliją, užduodavo man perrašyti žemiau vieną skyrelį — man atrodė, kad šitaip ji gelbėdavosi nuo manęs, kad nekvaršinėčiau jai galvos lietingomis dienomis. Jeigu aš patenkinamai pamėgdžiodavau jos raštą, ji duodavo man duonos riekę, apteptą sviestu ir apibarstytą cukrumi. O mokė Kelpurnija be sentimentų: retai kada aš jai įtikdavau ir retai kada ji mane taip palepindavo.

— Kas eina priešpiečių namo, pakelkite rankas, — pasakė mis Karolina, sukliudydama man supykti ant Kelpurnijos.

Vaikai iš miesto pakėlė rankas, ir ji atidžiai mus peržvelgė.

— Kas atsinešė priešpiečius, padėkite juos ant suolo.

Bematant ant suolų sublizgo daug skardinių nuo sirupo, ir ant lubų sublykčiojo saulės zuikučiai. Mis Karolina žengė tarp suolų, kaišiodama nosį į visų indelius, linkčiojo galvą, jeigu jie patikdavo, o kartais raukė kaktą. Prie Valterio Kaningemo suolo ji sustojo.

— Kur tavo priešpiečiai? — paklausė mis Karolina.

Kiekvienas pirmokas, vien pasižiūrėjęs į Valterį Kaningemą, galėjo suprasti, kad jis turi kirminų. Jis buvo basas, ir mes suprato, iš kur tie kirminai. Jais galima apsikrėsti, jeigu vaikštai be apavo po karvides ir kiaulių aptvarus. Jeigu Valteris būtų turėjęs batus, būtų atėjęs su jais į mokyklą pirmą dieną, o paskui jie vėl būtų gulėję neavimi iki viduržiemio. Jis vilkėjo švariais baltinukais ir rūpestingai sulopytu kombinezonu.

— Pamišai šiandien atsinešti? — paklausė mis Karolina.

Valteris žiūrėjo tiesiai prieš save. Aš mačiau, kaip virpa liesas jo skruostas.

— Ar pamišai? — pakartojo mis Karolina.

Valterio skruostas vėl truktelėjo.

— Aha, — pagaliau išspaudė jis.

Mis Karolina nuėjo prie savo stalo ir atidarė piniginę.

— Štai tau dvidešimt penki centai, — tarė ji Valteriui. — Eik į miestą ir pavalgyk. Rytoj pinigus grąžinsi.

Valteris papurtė galvą.

— Nereikia, panele, dėkui, — tyliai nutęsė jis.

Mis Karolinos balsas tapo nekantrus:

— Nagi, Valteri, prašau paimti.

Valteris vėl papurtė galvą.

Kai Valteris purtė galvą jau trečią kartą, kažkas sušnibždėjo:

— Paukšteli, atsistok ir pasakyk jai.

Aš apsidairiau ir pamačiau, kad į mane žiūri visi iki vieno miesto vaikai, taip pat ir tie, kurie važinėja autobusu... Jau du kartus aš buvau kalbėjusi su mis Karolina, ir dabar visi laukė mano žodžio, naiviai tikėdamiesi, kad tokia artima pažintis padės jai mane suprasti.

Aš ryžausi gelbėti Valterį:

— Ee... mis Karolina...

— Kas nutiko, Džina Luiza?

— Mis Karolina, jis yra Kaningemas.

Aš vėl atsisėdau.

— Ką nori tuo pasakyti, Džina Luiza?

Aš maniau, kad gerai jai paaiškinau. Mes visi puikiausiai viską supratome: Valteris Kaningemas meluoja net nemirktelėdamas. Jis nepamiršo priešpiečių, jis niekada jų neturės. O ketvirčio dolerio vienoje vietoje jis turbūt kaip gyvas nėra matęs.

Aš dar kartą pabandžiau:

— Valteris yra iš Kaningemų šeimos, mis Karolina.

— Nesuprantu tavęs, Džina Luiza.

— Nieko baisaus, panele, ateis laikas, ir susipažinsite su visa mūsų apygarda. Kaningemai niekada nieko neima, jeigu negali grąžinti, — nei parapijos pašalpų, nei valstybinės paramos. Jie niekada nieko nėra priėmę iš kitų, jie verčiasi savo išgalėmis. Jie nedaug ką teturi, bet stengiasi apsieiti be kitų pagalbos.

Šitokias žinias apie Kaningemų giminę, tiksliau, apie vieną jos atšaką, aš prisiminiau iš praėjusios žiemos įvykių, kai Valterio tėvui prirėkė teisinių Atikaus patarimų. Nuobodžiausias pokalbis apie teisių apribojimą užtruko visą vakarą, o išeidamas misteris Kaningemas tarė:

— Nežinau, misteri Finčai, kada galėsiu jums atsilyginti.

— Nesirūpinkite dėl to, Valteri, — pasakė Atikus.

Kai aš paklausiau Džemį, kas yra teisių apribojimas, Džemis paaiškino, kad taip būna, kai žmogui prignyba uodegą. Tada pasi-teiravau Atikų, ar misteris Kaningemas mums sumokės.

— Ne pinigais, — pasakė Atikus. — Bet iki Naujųjų metų jis atsilygins. Pamatysite.

Ir mes pamatėme. Vieną rytą mudu su Džemiu galiniame kieme radome krūvą prakurų. Vėliau ant laiptelių atsirado maišas karijų riešutų. Kalėdoms gavome krepšį dekoratyvių bugienio šakelių. Šį pavasarį, kai mes vėl aptikome pilną maišą šviežių ridikėlių, Atikus pasakė, kad misteris Kaningemas atsilyginęs jam su kaupu.

— Kodėl jis moka tokiais dalykais? — paklausiau aš.

— Jis gali sumokėti tik šitaip. Jis neturi pinigų.

— O mes neturtingi, Atikau?

Tėtis linktelėjo.

— Taip. Žinoma.

Džemis suraukė nosį.

— Tokie neturtingi kaip Kaningemai?

— Ne, ne tokie. Kaningemai yra valstiečiai, fermeriai ir labiausiai kenčia dėl krizės.

Pasak Atikaus, laisvųjų profesijų žmonės skursta dėl to, kad skursta fermeriai. Meikombo apygarda — žemės ūkio kraštas, todėl gydytojai, dantistai ir teisininkai čia sunkiai užkala centą. Teisių apribojimas — ne vienintelė misterio Kaningemo bėda. Tie akrai, kuriuos jis valdė be apribojimo, buvo pakartotinai įkeisti, o už juos gauta nedidelė pinigų sumelė išėjo palūkanoms sumokėti. Jeigu misteris Kaningemas būtų laikęs liežuvį už dantų, būtų įsitaisęs kur nors prie viešųjų darbų, bet tąsyk palikta žemė būtų sunykusi, ir jis geriau sutiko badauti, kad nepraras-

tų žemės ir kad galėtų balsuoti taip, kaip jam patinka. Misteris Kaningemas, sakė Atikus, yra iš atkakliųjų.

Kadangi Kaningemai negalėjo sumokėti advokatui pinigais, jie atsilygino mums tuo, ką turėjo.

— Ar žinote, — paklausė Atikus, — kad gydytojas Reinoldsas irgi taip dirba? Kai žmonėms gimsta vaikutis, jis paima iš jų saikelį bulvių. Paukšteli, jeigu teiksiesi manęs paklausti, aš tau paaiškinsiu, kas yra teisių apribojimas. Džemio apibrėžimai kartais būna beveik tikslūs.

Jei aš būčiau sugebėjusi išaiškinti visus tuos dalykus mis Karolinai, būčiau išvengusi kai kurių nemalonumų, o mis Karolinai nebūtų tekę taip skaudžiai nusivilti, bet aš nemokėjau šnekėti taip suprantamai kaip Atikus, todėl tariau:

— Mis Karolina, jūs darote jam gėdą. Valteris neturi namuose dvidešimt penkių centų ir negalės jums grąžinti, o su prakurais jums nebus ką veikti.

Mis Karolina valandėlę pastovėjo kaip įbesta, paskui stvėrė mane už apykaklės ir nusitempė prie savo stalo.

— Džina Luiza, daugiau neketinu to pakęsti, — pasakė ji. — Tu šį rytą blogai pasirodei visais atžvilgiais, mano miela. Ištiesk ranką.

Aš maniau, kad ji ketina spjauti man į delną, nes Meikombe žmonės šitaip atkišdavo ranką, kai pagal seną garbingą paprotį norėdavo sutvirtinti nerašytą sutartį. Aš nesupratau, koks čia tarp mūsų bus susitarimas, ir atsigrėžiau į klasę, laukdama paaiškinimo, tačiau pirmokai žiūrėjo į mane be galo nustebę. Mis Karolina paėmė liniuotę, šešis kartus lengvai pliaukštelėjo man per delną, paskui liepė stoti į kampą. Visi vaikai pratrūko juoktis, vos tik suprato, kad aš iš mis Karolinos gavau pylos.

Tada mis Karolina pagrasė, kad visi susilauks panašaus likimo, ir pirmokai vėl prapliupo kvatotis. Jie liovėsi tik tada, kai išvydo tarpduryje stovinčią mis Blaunt. Mis Blaunt buvo gimusi ir augusi Meikombe, kol kas dar neįšventinta į dešimtainės sistemos pasekėjus; ji sustojo ant slenkčio, įsiremusi rankomis į šonus, ir pareiškė:

— Dar bent kartą išgirsiu cyptelėjimą šitoje klasėje — visiems užkursiu pirtį. Mis Karolina, toks erzelis trukdo šeštokams mokytis apie piramides!

Mano viešnagė kampe truko neilgai. Skambučio išgelbėta, mis Karolina stebėjo, kaip vaikai vienas po kito išėina priešpiečių. Aš išslinkau paskutinė ir mačiau, kaip ji susmuko kėdėje ir padėjo galvą ant rankų. Jei mis Karolina būtų elgusis su manim draugiškiau, aš gal būčiau pajutusi jai gailestį. Tokia daili ji buvo, vargšėlė!

III

Kieme truputį atsigriebiau — nutvėrusi Valterį Kaningemą, ėmiau baksnoti jį nosim į žemę, bet atėjo Džemis ir liepė man liautis.

— Neprasidėk su mažiukais, — pasakė jis.

— Jis beveik tavo metų, — atkirtau. — Per jį aš blogai pasirodžiau mokykloje.

— Palik jį ramybėje, Paukšteli. Kas nutiko?

— Jis neturėjo priešpiečių, — pasakiau aš ir ėmiau pasakoti, kaip įsipainiojau į Valterio mitybos reikalus.

Valteris tuo tarpu atsikėlė ir tylėdamas klausėsi mano pokalbio su Džemiu. Kumščius jis laikė sugniaužęs, tarsi laukdamas, kol mes abu jį užpulsime. Aš treptelėjau koja, vydama jį šalin, bet Džemis, ištiesęs ranką, sulaukė mane. Jis pažvelgė į Valterį atidžiai ir tiriamai.

— Ar tavo tėtis misteris Valteris Kaningemas iš Senojo Saremo? — paklausė jis. Valteris linktelėjo galvą.

Valteris atrodė nupiepęs, tarsi niekad gyvenime negavęs sočiai pavalgyti; akys, mėlynos kaip Dilo Hario, buvo ašarotos, paraudusiais vokais. Jo veide nebuvo nė lašo kraujo, tik nosies galiukas šlapiavo ir raudonavo. Jis čiupinėjo pirštais savo kombinazono dirželius, nervingai sukiodamas metalinius kabliukus.

Staiga Džemis jam šyptelėjo.

— Eime pas mus priešpiečių, Valteri, — tarė jis. — Mums bus labai malonu.

Valterio veidas nušvito, paskui vėl apsiniauškė.

Džemis pasakė:

— Mūsų tėtis tavo tėčio draugas. O mūsų Paukštelis pramuštgalvė, bet daugiau tavęs nelies.

— Negarantuojau, — tarstelėjau aš. Man buvo pikta, kad Džemis švaistosi pažadais neatsiklausęs manęs. Bet ilgosios pertraukos brangios minutės bėgo greitai, ir aš pridūriau: — Gerai jau, Valteri, daugiau tavęs nepulsiu. Ar mėgsti pupeles? Mūsų Kela skaniai verda.

Valteris stovėjo nejudėdamas ir kandžiojo lūpas. Mudu su Džemiu pagaliau numojome ranka, bet kai nuėjome kone iki Redlių sodybos, Valteris šūktelėjo:

— Ei, aš einu!

Kai Valteris pasivijo mus, Džemis pradėjo su juo maloniai kalbėtis.

— Čia gyvena šmėkla, — nuoširdžiai paaiškino jis, rodydamas į Redlių namą. — Ar girdėjai kada apie ją, Valteri?

— Kur negirdėsi, — pasakė Valteris. — Kai pirmą kartą atėjau į mokyklą, vos nenumiriau tų riešutų užvalgęs... Žmonės šneka, kad jis užnuodija riešutus, paskui numeta per tvorą į mokyklos pusę.

Dabar, kai draugeėjo Valteris ir aš, Džemis dėjosi visai nebijąs Baubo Redlio. Jis netgi ėmė girtis:

— Kartą aš net buvau priėjęs prie pat namo, — pasakė jis Valteriui.

— Kas bent kartą prieina prie pat namo, paskui neturėtų visą laiką tekinas bėgti pro šalį, — leptelėjau aš, žiūrėdama į debesis.

— O kas bėga tekinas, panele Zirzekle?

— Tu bėgi, kai niekas neina drauge.

Kai priėjome prie mūsų laiptelių, Valteris jau buvo spėjęs užmiršti, kad jis Kaningemas. Džemis nubėgo į virtuvę ir paprašė

Kelpurniją padėti ant stalo dar vieną lėkštę. Atikus pasisveikino su Valteriu, ir juodu pradėjo pokalbį apie derlių, kuris mudviem su Džemiu buvo visai neįkandamas.

— Todėl aš ir sėdžiu vis pirmoje klasėje, misterii Finčai, kad kiekvieną pavasarį turiu pagelbėti tėtei kaupti medvilnę, bet dabar vienas mūsų mažylis paaugo ir netrukus galės eiti prie lauko darbų.

— Ar jūs sumokėjote už jį saikeliu bulvių? — paklausiau aš, bet Atikus pažvelgė į mane ir papurtė galvą.

Valteris ėmė krautis valgio į savo lėkštę ir visą laiką kalbėjosi su Atikumi kaip lygus su lygiu, o mudu su Džemiu negalėjome atsistebėti. Atikus ėmė gvildenti žemės ūkio problemas, bet čia Valteris pertraukė jį ir paklausė, gal mes turime sirupo. Atikus pašaukė Kelpurniją, kuri greit grįžo nešina ašotėliu sirupo. Ji sustojo prie Valterio laukdama, kol jis pats įsipils. Bet Valteris ėmė piltis sirupo ant daržovių, ant mėsos ir pylėsi negailėdamas. Tikriausiai būtų prisipylęs ir į stiklinę su pienu, jei aš nebūčiau paklaususi, kokius fokusus jis čia išdarinėja.

Tada jis taip greit pastatė ašotėlį, kad net sidabrinis padėklas tarkštelėjo, ir nuleido rankas ant kelių. Paskui nunėrė galvą.

— Juk jis paskandino visus priešpiečius, — nenusileidau aš. — Viską užpylė sirupu...

Tada Kelpurnija liepė man ateiti į virtuvę.

Ji buvo įniršusi, o įniršusi Kelpurnija imdavo kalbėti netaisyklingai. Ramiai nusiteikusi ji kalbėdavo ne blogiau už kitus meikombiečius. Atikus sakė, kad Kelpurnija yra mokytesnė už daugelį juodaodžių.

Ji pašnairavo į mane, ir raukšlėlės apie jos akis pagilėjo.

— Yra ir tokių žmonių, kurie valgo ne taip, kaip mes, —

rūsčiai sušnibždėjo ji, — bet tu neturi jokios teisės kišti savo dvylekio prie stalo, jeigu jie valgo kitaip. Tas berniukas tavo svečias. Jeigu jis norės kramtyti staltiesę, tai tegu ir kramto, girdi?

— Koks jis svečias, Kela, jis tiesiog Kaningemas...

— Prikąsk liežuvį! Kas ateina į šiuos namus — visi svečiai, kad ir kas jie būtų, nebandyk daugiau riesti nosies ir jų kritikuoti. O jeigu nemoki žmoniškai elgtis prie stalo, valgysi virtuvėje!

Ir, skaudžiai plekštelėjusi per sėdynę, Kelpurnija stumtelėjo mane pro valgomojo duris. Aš pasiėmiau savo lėkštę ir baigiau valgyti virtuvėje — gerai dar, kad nereikėjo taip sugėdintai vėl žiūrėti jiems į akis. Aš pasakiau Kelpurnijai, kad ji dar prisišauks bėdą — vieną gražią dieną, kai tik man pasiseks pasprukti nuo jos, aš nusiskandinsiu tvenkinyje, ir tada jai beliks gailėtis, kad taip su manimi elgėsi. Be to, pridūriau aš, šiandien kartą jau per ją nukentėjau: ji kalta, kad mokė mane rašyti.

— Liaukis niekus pliauškusi, — pasakė ji.

Džemis ir Valteris grįžo į mokyklą anksčiau už mane. Aš pasilikau ir papasakojau Atikui visas Kelpurnijos neteisybes, nors žinojau, kad paskui vienai teks skuosti pro Redlių sodybą.

— Ir išvis Džemį ji myli labiau už mane, — galų gale pareiškiau ir pasiūliau Atikui ilgai nelaukus išvyti Kelpurniją.

— O ar tu žinai, kad su Džemiu jai perpus mažiau vargo? — Atikaus balsas buvo griežtas. — Aš neketinu atleisti jos nei dabar, nei kada nors vėliau. Mes nė dienos neapsieitume be Kelpurnijos, supranti? Tik pagalvok, kaip ji tavimi rūpinasi, ir klausyk jos, girdi?

Aš grįžau į mokyklą ir sėdėjau klasėje, neapkęsdama Kelpurnijos, kol apmaudingas mano mintis staiga nutraukė klyksmas. Pakėliau galvą ir išvydau mis Karoliną, stovinčią vi-

dury kambario, — jos veidas buvo perkreiptas didžiausio siaubo. Matyt, per pertrauką ji jau spėjo atsigauti ir nusprendė toliau eiti mokytojos pareigas.

— Ji gyva! — spiegė mis Karolina.

Visa vyriškoji mūsų klasės pusė puolė jai į pagalbą. O Viešpatie, pagalvoju aš, išsigando pelės. Čia Čarlis Litlis, kuris buvo toks kantrus ir atlaidus visiems gyviems padarams, kad ir apsakyti sunku, paklausė:

— Kur ji nubėgo, mis Karolina? Greit sakykite, į kurią pusę? Disi, — jis atsigręžė į berniuką, stovintį jam už nugaros. — Disi, uždaryk duris, ir mes ją pagausime. Greičiau, panele, kur ji nubėgo?

Drebančiu pirštu mis Karolina parodė ne į grindis, ne į stalą, bet į vieną pirmoką, man nepažįstamą kerėplą. Litlis suraukė kaktą ir ramiausiai tarė:

— Jūs apie jį, panele? Na taip, jis gyvas. Ar tai jis įvarė jums baimės?

Mis Karolina, apimta nevilties, sumikčiojo:

— Aš ėjau pro šalį, o ji išlindo iš plaukų... taip ir išlindo iš plaukų...

Litlis išsišiepė iki ausų.

— Nėra ko baimintis, panele. Jūs gal niekada utėlės nematėte? Na, nebijokite, eikite prie stalo ir dar trupučiuką mus pamokykite.

Litlis buvo iš tų, kurie pavalgę nežino, kada vėl gaus kąsni, bet buvo džentelmenas iš prigimties. Jis paėmė mis Karoliną už alkūnės ir nuvedė ją prie staliuko.

— Nurimkite, panele, — tarė jis, — nėra ko baimintis utėlės. Tuojau paduosiu jums vandens.

O utėlės šeimininkas, sukėlęs tokį sąmyšį, sėdėjo kuo ramiausiai. Jis pasirausė plaukų kupetoje ir, aptikęs savo viešnią, sutraiškę ją nykščiu ir smiliumi.

Mis Karolina stebėjo šį veiksma kaip apkerėta, siaubo pilnomis akimis. Litlis padavė vandens popieriniame puodelyje, ir ji su dėkingumu atsigėrė. Pagaliau mokytoja atgavo žadą.

— Kuo tu vardu, vaike? — tyliai paklausė.

Berniukas sumirksėjo akimis.

— Kas, ar aš?

Mis Karolina linktelėjo.

— Baris Juelas.

Mis Karolina pasižiūrėjo į žurnalą.

— Čia įrašytas Juelas, bet vardo nėra... Gal pasakytum savo vardą paraidžiui?

— Kad nežinau kaip. Namuose vadina Bariu.

— Na, gerai, Bari, — pasakė mis Karolina, — aš manau, kad šiandien tave nuo likusių pamokų atleisime. Eik namo ir išsiplauk galvą.

Ji išsitraukė iš stalčiaus storą knygą, pavartė ir kažką perskaitė.

— Gera naminė priemonė nuo... Bari, eik namo ir išsiplauk galvą šarminiu muilu. Po to išsitrink plaukus žibalu.

— O kodėl, panele?

— Reikia išnaikinti tas... tas utėles. Matai, Bari, jomis gali užsikrėsti kiti vaikai, o tu juk nenori, kad jie užsikrėstų, ar ne?

Berniokas atsistojo. Tokio murzino padaro aš dar niekada nebuvau mačiusi. Jo kaklas buvo tamsiai pilkas, rankos apskretusios, panagės giliai juodosios. Tik delno dydžio plotelis Bario veide buvo švarus, ir iš jo į mis Karoliną žiūrėjo akys. Niekas iki

šiol to bernioko nepastebėjo, galbūt dėl to, kad beveik visą rytą klasę linksminome mudvi su mis Karolina.

— Ir rytoj, Bari, — pasakė mis Karolina, — ateik išsimaudęs vonioje.

Berniokas stačiokiškai nusikvatojo.

— Aš pats išeinu, panele, jūsų neliepiamas. Atbuvau, kiek man reikia, šiems metams užteks.

Mis Karolina žiūrėjo į jį nesusivokdama.

— Ką tai reiškia?

Berniokas neatsakė, tik prunkštelėjo.

Vienas iš vyresniųjų mokinių paaiškino:

— Jis iš Juelų šeimos, panele.

Čia aš pagalvojau, ar tik jo aiškinimai nesibaigs taip pat nesėkmingai, kaip ir manieji. Bet mis Karolina įdėmiai klausėsi.

— Juelų šiandien pilna mokykla. Kiekvienais metais jie ateina pirmąją dieną, o paskui daugiau nesirodo. Inspektorė suvadina juos čia, grasindama apskųsti šerifui, bet išlaikyti visus metus nė nebando. Ji įsitikinusi, kad atlieka savo pareigą, įtraukdama jų pavardes į žurnalą ir atvarydama čia juos pirmąją dieną. O jūs visus metus žymėkite, kad jų nėra pamokoje...

— Bet ką galvoja jų tėvai? — paklausė mis Karolina, nuoširdžiai susirūpinusi.

— Motina mirusi, — išgirdo ji atsakymą, — o tėvas mušeika.

Bariui Juelui šitoks pokalbis pasirodė labai malonus.

— Jau treči metai išsėdžiu pirmą dieną pirmoje klasėje, — pasigyrė jis. — Jei mikliai apsisuksiu šiais metais, žiūrėk, ir į antrą perkels...

— Prašau sėsti, Bari, — pasakė mis Karolina, ir aš tą pačią akimirką supratau, kad ji prašovė pro šalį. Iki šiol buvęs gan nuolankus, berniokas užsiplieskė.

— Dar ką sugalvosite.

Litlis pašoko ant kojų.

— Tegu sau eina, panele, — pasakė jis. — Baris nenaudėlis, tikras niekšas. Jis gali privirti košės, o čia yra mažų vaikų.

Litlis buvo visai pipiras, bet pamatęs, kad Baris atsigrėžė į jį, įsikišo kišenėn dešinę ranką.

— Žiūrėk, Bari, — pasakė jis. — Geriau dink man iš akių, kol gyvas. Drožk namo.

Baris, atrodė, išsigando perpus už save mažesnio vaikiukščio, o mis Karolina pasinaudojo jo neryžtingumu.

— Eik namo, Bari. Jeigu neklausysi, pakviesiu direktorių, — įspėjo ji. — Vis tiek turėsiu jam pranešti.

Berniokas prunkstėlėjo ir nušlepsėjo prie durų. Ten, kur jau nebegrėšė pavojus, jis atsisuko ir suriko:

— Pranešk, ir tegu tave velniai! Atsirado mat varvanosė kekšė, ims man įsakinėti! Pats išeinu, panelyte. Įsidėmėk, pats išeinu, be tavo malonės!

Jis pastovėjo, kol įsitikino, kad mokytoja verkia, ir tada iškiūtino pro duris.

Mes tuojau pat apgulėme mis Karolinos stalą ir ėmėme ją guosti, kaip kas mokėjome. Jis tikras nedorėlis... Kaip jis drįsta... Tokių ir mokyti nereikia... Ne visi meikombiečiai tokie, mis Karolina, tikrai ne visi tokie... Nesikrimskite, panele. Mis Karolina, o gal paskaitysite mums pasakėlę? Šį rytą pasaka apie kates buvo tokia įdomi...

Mis Karolina šyptelėjo, išsišnypstė nosį, pasakė: „Dėkui, brangieji“, liepė mums sėstis į vietas ir ėmė skaityti ilgiausią pasaką apie rūmuose gyvenančią rupūžę, o pirmokai klausėsi nieko nesusigaudydami.